

Backsvalan inventerad 2020–2021

Backsvalan med sina speciella krav på boplatser drabbas när grustäkter läggs ned. Tidigare branter eroderar och naturliga boplatser för dem är fåtaliga på många håll. Skåne är ett viktigt landskap för arten med förutsättningar som saknas på många ställen i övriga Sverige. Vi måste därför fortsätta hålla utvecklingen under uppsikt.

Bengt Legnell

Backsvalan häckar i Sveriges samtliga län. De speciella krav som den kolonihäckande svalan ställer på häckbiotopen – sandiga eller jordiga vertikala brinkar av olika slag där arten kan gräva sina 50–150 cm djupa botunnlar, har gjort att backsvalan ställts inför ett antal radikala förändringar under de senaste decennierna. Våra nordliga älvar

har reglerats och de sydligaste kustremsorna har exploaterats, några av de biotoper där backsvalan traditionellt häckat.

Den enskilt största förändringen skedde dock när vårt moderna samhälle industrialiserades och urbaniserades. Till denna process krävdes byggmaterial i form av sand och grus i massor. Efter andra världs-

Backsvalan är en social art. Foto: Mikael Arinder.

Kusten söder om Bäckviken på Ven. Foto: Bengt Legnell.

kriget öppnade vi upp hundratal av våra sandåsar för att fylla detta behov. En stor del av den svenska backsvalepopulationen flyttade då in i dessa sandtag som grävts fram, och liksom sina släktingar hus- och ladusvalan har en stor del av den svenska backsvalepopulationen blivit beroende av den värld vi människor skapat.

I takt med att vår ballast-industri under de senaste 20 åren förändrats, har backsvalepopulationen på många håll drastiskt reducerats och backsvalan står åter inför nya utmaningar. Tillsammans med BirdLife och dess regionala föreningar genomfördes en nationell inventering av backsvalekolonier 2020–21. Resultatet för Skåne presenteras i denna rapport.

Sammanlagt rapporterades 95 backsvalekolonier i Skåne län 2020–21. Säkert finns det ytterligare kolonier att upptäcka, men resultatet verkar tämligen heltäckande. Jämfört med övriga Sverige har Skåne

landets i särklass tätaste backsvalebestånd.

Det har tidigare gjorts inventeringar av backsvalekolonier i Skåne, bl.a. 2003 och 2017. Vid dessa tillfällen verkar man ha missat ett antal kolonier, speciellt de svårtillgängliga kolonierna belägna i naturliga strandbrinkar utmed Skånes östra och södra kust samt på ön Ven utanför Landskrona. 2021 gjordes därför en riktad inventering av backsvalekolonier belägna i dessa strandbrinkar. Totalt dokumenterades 16 kolonier utefter den skånska kusten samt ytterligare tio på ön Ven. Ungefär hälften, inklusive de tio kolonierna på Ven, hade inte tidigare rapporterats till Artportalen (AP).

Backsvalebeståndet på Ven är kanske Sveriges tätaste. Samtliga kolonier på ön är belägna i branta, sandiga jordbrinkar, ca 5–15 meter höga. Bohålen i många av kolonierna var svårbedömda, men totalt räknade jag ungefär 1 200 hål.

Lokaliseringen av de tio backsvalekolonierna på Ven. Kartunderlag: Google Earth Pro.

Redan 1589 nämnde Tycho Brahe backsvalekolonierna på ön, där hans berömda astronomiska anläggning fanns. Kolonierna har således funnits i samma branter på ön i åtminstone 500 år.

2003 rapporterades totalt 111 kolonier i Skåne, 2017 räknades 74 och 2020–21 rapporterades 95. Lägger man till kolonier som man sannolikt missade (bl.a. flertalet av kolonierna i strandbrinkarna) 2003 och 2017, ett drygt 20-tal, verkar antalet kolonier i länet ligga på ungefär samma nivå sedan 2017. Om man däremot ser till antalet bohål som räknats under dessa tre årtal (ett sätt att mäta storleken på kolonierna) blir resultatet annorlunda:

2003 räknades totalt ca 12 240 bohål (jag har då lagt till 1 000 bohål från 20 kolonier man missade detta år). 2017 räknades totalt ca 7 000 bohål. 2020–21 räknades 5 289 bohål.

Storleken på befintliga kolonier verkar således generellt ha minskat betydligt sedan 2003. I Tabell 1 visas översiktligt antalet kolonier, deras storlek och biotop kommunvis. En mer detaljerad redovisning av kolonierna ligger på SkOFs hemsida under menyn *Projekt & Forskning* och undermenyn *Backsvala*.

Förmodligen är det kolonierna i kommersiella täkter som svarar för merparten av denna minskning. Samma trend har

dokumenterats från kommersiella tåkter i övriga Sverige. Denna utveckling verkar glädjande nog inte stämma för de naturligt belägna kolonierna i strandbrinkarna utmed Skånekusten. Här verkar i stället kolonierna ha vuxit i storlek. Speciellt ska då nämnas de stora kolonierna vid Ravlunda skjutfält och Hammars backar som mer än fördubblade antalet bohål 2020–21 jämfört med tidigare rapporter till AP. Tyvärr finns inget jämförelsematerial från ön Ven. Kolonierna här rapporterades för första gången till AP 2021.

Ser man till i vilka biotoper kolonierna är belägna, sticker Skåne ut jämfört med övriga Sverige där de flesta kolonierna är

belägna i grustäkter. Här är kolonierna jämt fördelade mellan kommersiella tåkter, mindre icke kommersiella "bondgropar", upplagda högar etc. och kolonier belägna i naturliga strandbrinkar. Således finns det ungefär lika många kolonier i dessa strandbrinkar som det finns i de alltmer "utrotningshotade" kommersiella grustäkterna.

Om man jämför antalet räknade bohål i Skåne 2020–21, blir kolonierna i strandbrinkarna än mer betydelsefulla. Ungefär hälften av bohålen räknades i kolonierna i strandbrinkar – 2 335 bohål jämfört med de drygt 5 000 som räknades totalt i Skåne. Speciellt bör man nämna de stora koloni-

Tabell 1. Backsvalekolonier i Skåne län.

Kommun	Antal kolonier			Kolonistorlek					Typ av biotop			
	2003	2017	2020 -21	Mkt stor	Stor	Mellan- stor	Liten	Mkt liten	Täkt	Hög	Sten- sättn.	Naturlig
Bjuv	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bromölla	5	4	4	-	2	1	1	-	2	2	0	0
Burlöv	2	1	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Båstad	0	1	2	0	0	0	2	0	2	0	0	0
Eslöv	4	1	2	0	0	0	2	0	1	0	0	1
Helsingborg	2	1	1	0	0	0	1	0	0	0	1	0
Hässleholm	13	8	3	1	0	0	1	1	2	1	0	0
Höganäs	1	1	3	0	0	2	1	0	0	3	0	0
Hörby	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Höör	1	1	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Klippan	4	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kävlinge	2	1	1	0	1	0	0	0	1	0	0	0
Kristianstad	15	8	9	0	2	6	1	0	8	1	0	0
Landskrona	2	5	12	2	4	6	0	0	0	0	0	12
Lomma	2	6	5	0	3	2	0	0	0	5	0	0
Lund	8	2	5	0	2	0	2	1	1	4	0	0
Malmö	2	5	4	1	1	0	2	0	0	3	1	0
Osby	4	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Perstorp	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Simrishamn	2	4	11	0	5	0	6	0	1	4	1	5
Svalöv	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Svedala	3	3	3	0	0	3	0	0	1	2	0	0
Sjöbo	6	5	4	0	2	0	2	0	3	1	0	0
Staffanstorps	0	0	1	0	0	1	0	0	0	1	0	0
Skurup	5	4	6	0	2	1	3	0	3	2	1	0
Tomelilla	3	2	2	1	0	0	1	0	2	0	0	0
Trelleborg	7	2	3	0	0	0	2	1	1	0	1	1
Vellinge	3	2	3	0	1	2	0	0	1	2	0	0
Ystad	4	5	8	1	2	3	2	0	0	0	0	8
Åstorp	1	1	1	0	1	0	0	0	1	0	0	0
Ängelholm	4	0	2	0	0	0	1	1	0	2	0	0
Örkelljunga	3	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Östra Göinge	1	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOTALT	111	74	95	6	28	27	30	4	30	33	5	27

Bogångarna kan ligga tätt. Foto: P-G Bentz.

erna i de höga strandbrinkarna på ön Ven – tio stycken. Kanske häckar en fjärdedel av Skånes backsvalor här. Av de 5 289 hål som räknades totalt i Skåne fanns minst 1 200 – förmodligen fler – på denna ö.

Endast i Skåne och en lokal på Öland, kan man finna kolonier naturligt belägna i strandbrinkar utefter kusten. Sedan måste man bege sig upp till Norrland för att hitta naturligt belägna backsvalekolonier – det har rapporterats drygt 40 kolonier i älvnipor i den norra delen av landet 2020–21.

Är inte dessa naturligt belägna kolonier värda att bevara? Tyvärr finns inte längre så många lämpliga brinkar kvar utmed den skånska kusten. Flera av de strandbrinkar som backsvalan koloniserar har börjat erodera betänkligt. En riktad åtgärd vore på plats. Man skulle t.ex. kunna gräva till nya lämpliga branter vid sidan av befintliga kolonier.

Även om backsvalebeståndet i Skåne verkar stabilare än i de flesta av Sveriges övriga regioner finns vissa orosmoln. Av Skånes 33 kommuner rapporteras inga kolonier i nio (Tabell 1). Ytterligare ett drygt tiotal kommuner har endast en eller ett par kolonier, som dessutom är belägna i dessa utrotningshotade kommersiella täkter. Det finns risker att många av dessa kolonier kommer att försvinna inom en nära framtid på samma sätt som de gjort i landets mellersta delar.

Skåne har en ovärderlig skatt i form av dessa fantastiska backsvalekolonier i sand- och jordbrinkarna utefter kusten och på Ven!

Stort tack till Kenneth Bengtsson och Arne Hegemann som bidrog med information till denna sammanställning.

Bengt Legnell
legnell@hotmail.com